

„Persze lehet bátorságnak is hívni...”

Beszélgetés Osztolykán Ágnessel

A Forbes magazin évente elkészíti a világ száz legbefolyásosabb asszonyát felsorakoztató listáját. Néhány hónappal ezelőtt egy olyan kép járta be a világsajtót, amelyen a tavalyi elsőnek rangsorolt Michelle Obama és az ötödiknek ítélt Hillary Clinton vesz közre egy roma motívumokkal díszített ruhában mosolygó, látszólag törekeny nőt. A felvétel Washingtonban készült a Bátor Nők Nemzetközi Díjának átadásán. Ezt az elismerést olyan nőknek ítélik oda 2007 óta, akik „kivételes bátorsággal harcolnak a nők jogaiért, a nők elleni erőszak megszüntetéséért, az emberi jogok biztosításáért és a diszkrimináció megszüntetéséért”. A két híresség által közrevett személy az idei év egyik kitüntetettje, Osztolykán Ágnes volt. Vele beszélgettünk.

– Honnan vezetett az út a washingtoni gáláig?

– Csengersimán, egy nagyon kicsiny, nyolcszáz lelkes faluban nőttem fel. Egy egyszerű, középszerű családba születtem. A szüleim a Csengeri Minőségi Cipőgyárban dolgoztak három műszakban, ezért gyerekoromban a legtöbb időt az anyai nagymamámmal töltöttem, aki velünk élt. Nem volt nagyon idős, de sajnos neki nem adatott meg egy jó élet. Anyámék hatan voltak testvérek. A nagyapám ugyan nagyon céltudatos, s roppant szorgalmas ember volt, de ha ivott, teljesen kifordult önmagából. Ezért is élt a mama velünk, mert egy idő után már nem bírtak egymással szót érteni. Talán éppen ettől lett nagyon makacs és furcsa asszony. Nagyon szorgalmas volt, s nekem nagyon bensőséges, különleges kapcsolatom volt vele. Még ma is hiányzik sokszor az életemből. Nagyon sok jót tanultam tőle. Leginkább talán mégis a makacsságot szívtam át belőle, amit persze lehet bátorságnak is hívni, de inkább makacsság. Anyám néha mondogatja is, hogy nagyon szerencsés, mert mindig az anyját is látja bennem.

– Azt említetted egyszer, hogy tízéves korodtól hangosan kellett felolvasnod a nagymamádnak, tehát a megszólalás bátorságát is neki köszönheted...

– Igen. Neki nagyon rossz lett a szeme, viszont nagyon szerette a könyveket. Volt egy hatalmas nagy régi fotelje. Annak a karfáján ülve kezdtem neki felolvasni az Egri csillagokat. Nehéz Jókai regényeket is olvastunk... Az én nemzedékemből kevesen kedvelték a Jókai-regényeket, de én elolvastam, sőt felolvastam, mert ő ezeket szerette. Mégis, valahogy mindig ketten döntöttük el, hogy mi legyen a következő könyv. Nem voltam egy nagyon attraktív kisgyerek, inkább egyhelyben ülő kislány voltam. Az olvasás nagyon fontos lett az életemben. Még ma is úgy van, hogy csak akkor érzem kereknek, vagy teljesnek a napot, ha miután elaltattam a kisfiamat, jut még időm kezembe venni az éppen aktuális könyvemet.

– Egy kis faluban felnőni és élni, bizonyára egészen más, mint egy nagyvárosban. Gondolom, mindenki mindent tudott a másiktól.

– Valóban így volt. Ennek persze voltak előnyei és hátrányai is. Amíg kicsiny gyermek voltam, ennek főleg a hátrányait éreztem. Hiába tanultam ugyanis jól és olvastam sokat, hiába voltam a tanáraim szemében jó ember, mert az osztálytársaim sokszor gúnyoltak és azt éreztették velem, hogy kevesebbet érek, mert én cigány vagyok.

– Túl tudja tenni magát az ember azon, el tudja felejteni, hogy cigány?

– Vannak, akik megkísérlik. Azt gondolom, hogy meg lehet próbálni, de nem sok értelme van.

Ezek a bántások furcsa nyomot hagytak bennem, de nem úgy, hogy mindez lenyomott és lefelé húzott volna, hanem pont ellentétesen. „Majd én megmutatom!” – dolgozott, és máig munkál bennem a nagygyitól kapott makacsság. Sokszor érzem, hogy nem tudom én ezt letenni, pedig már ideje lenne.

– Ez a makacsság úgy értendő, hogy ha valamit elhátározol, azt aztán tűzön-vízen keresztülviszed, nem lehet eltéríteni? Nem lehet akadály előtted?

– Pontosan így van! A munkában és a magánéletben is. Nagyon nehezen engedek közel magamhoz valakit, és igencsak megválogatom, hogy ki lehet ilyen. Viszont nagyon nehezen válok is le. Nem tudom elképzelni, hogy ha valakivel egyszer emberi, baráti kapcsolatra jutottam, csak úgy kilökjem az életemből. Ilyen nem is igazán fordult még elő.

– Pedig a legtöbb ember, ha úgymond „székhez jut”, hajlamos elfelejteni a korábbi kapcsolatait, ami az egykori ismerőseinek, barátainak nagyon megrázó.

– Én nem ez az ember vagyok. Épp a minap gondoltam végig, amikor középiskolás fiatalokkal találkoztam az országában, hogy már valamivel több, mint egy éve vagyok képviselő, s milyen sok dolog történt azóta nagyon gyorsan. Ez alatt persze nagyon sokan jöttek az életembe, de az idővel való folyamatos verseny következtében az ember azt veszi észre, hogy a régiektől kissé elszakadt. Szerencsére ez csak időleges, hiszen ha felhívom a régi barátaimat, akkor ugyanonnan tudjuk folytatni, ahol abbahagytuk.

– *Azért ezzel a te faluddal mégiscsak jól jártál! Legálábbis a pedagógusokkal, hiszen a nyolcadik osztály végén sem hagyták, hogy elveszsz.*

– Néhányan nagyon hittek bennem. Éppen valamelyik nap rendezgettük a keresztyerekemmel a fotókat, s megtaláltuk a képet, amely akkor készült, amikor anyukámmal feljöttünk Budapestre a gimnáziumba felvételizni. Nevettünk, hogy miként voltam felöltözve, meg milyen volt a hajam... Nagyon fontos volt, hogy az egyik tanárom lánya akkor már a Móríc Zsigmond Gimnáziumban tanult a II. kerületben, s engem is ide küldtek. Fel is vettek és akkor egy szellemiségben teljesen más élet indult el.

– *Nehéz lehetett feldolgozni, hogy a szeretteid köréből – ahol mégiscsak valamiféle bura vett körül – eljöttél a teljesen idegenbe. Még csak tizenégy éves voltál, egyáltalán nem lehetett könnyű.*

– Nehéz volt. Sokszor éreztem magam nagyon magányosnak, sok estém telt el sírással, de aztán kialakult a közösség a lánykollégiumban. Fontos, meghatározó személyek lettek az életemben a nevelőtanárok, s néhány lány, akikkel együtt laktam. Az egyik gimnáziumi osztálytársammal például még ma is szinte napi kapcsolatban vagyok. Tegnap este is beszélünk egymással, s jövő héten is együtt töltünk egy estét.

– *Hogy született az elhatározásod, hogy éppen jogot kéne tanulnod?*

– Hú, ezen nagyon sokat gondolkodtam mostanában. Nem tudom, de valahogy mindig vonzott az igazság szolgálata és az igazságszolgáltatás. Ugyanakkor, mire a gimnázium vége felé jártam volt már bennem egy nagy adag csalódottság is, mert azt láttam, hogy sokszor nem csak azon múlnak a dolgok, ki mennyit tud, hanem azon is, hogy ki honnan jön. Amikor az előkészítőbe jártam a Kecskeméti utcába, az ELTE jogi karára, akkor ott már nyíltan tudtunk beszélni. Ez már a 90-es évek eleje volt. Könnyű volt belátni, hogy egészen más egy tisztán értelmiségi családból jött fiatalnak bekerülni a jogi karra, mint új generációs értelmiségivé válni ezen az úton. Akkor találtam ki, hogy inkább vidékre, Miskolcra megyek egyetemre, mert ott más a közösség, a hozzáállás. Végül csak néhány neveltséges ponttal csúsztam le a felvételiiról, de nem bántam meg. A politológiában megtaláltam mindazt, ami érdekelt, és egy ideig azt gondoltam, az lesz a jövőm. Másfajta hátteret

igényelt volna azonban az, hogy a diplomámmal a zsebemben leülhessek egy szobában, és azzal töltsem az időmet, hogy elemzéseket írok. Nem adatott meg nekem, de ezt már akkor is láttam, amikor harmadéves lettem. Ezért vettem fel a tanár szakot. A tanítást nagyon élveztem is. Az az igazi élet, ha az ember tanít, és ezt tűzi ki életcéljául... csak ez ebben a mai rendszerben nagyon nehéz.

– *És nagyon felelősségteljes!*

– A diploma megszerzése után elmentem a VIII. kerületbe, egy józsefvárosi délutáni iskolába tanítani. Klubokat is szerveztem a fiataloknak, mert észrevettem rajtuk, hogy nem élvezik az olvasást. Képtelenek úgy olvasni, hogy mögötte képzelet legyen, sztori legyen, illatok legyenek, arcok legyenek. Kitaláltam, hogy megpróbálom a világlátásukat szélesíteni. Mindez pályakezdőként, Budapesten albérletben lakó fiatalelként, korántsem volt számomra egyszerű. Így amikor a Soros Alapítványnál munkatársat kerestek, jelentkeztem. A sok pályázó közül engem választottak. Innen és ekkor indult az az út, amely mindmáig a roma integráció és a nemzetközi világ felé vezetett engem. Az életem minden szakaszában voltak számomra meghatározó személyek, akiktől nagyon sokat tanultam, akik afféle állomás-pontok voltak az életemben. Ott a Sorosnál az akkori programvezető, a főnököm, Belia Anna volt az, akitől nagyon sokat tanultam a munkát illetően, az életet illetően, hogy hogyan kell ezt nőként jól csinálni... Ahogyan beszélt, ahogyan viselkedett. Ahogyan mindenkivel meg tudta találni a hangot. Ahogy mindenki elfogadta. Mindenkivel fantasztikusan emberségesen bánt, s mindenkit egyformán kezelt. Én voltam a legfiatalabb, de egy percig sem éreztettem velem, hogy kevesebbet tudnék, pedig akkor ők már nagyon rég ott dolgoztak. Életem egyik legkomfortosabb munkahelye volt a Soros Alapítvány.

– *Később mégis váltottál, s a 2005-2015 között megvalósuló Roma Integráció Évtizede programjának titkársága vezetését is rád bízta.*

– Amikor a Soros Alapítvány elkezdett kivonulni Magyarországról, az volt az alapkoncepció, hogy a fiataloktól, akik még lendületesek, így könnyebb nekik munkát találni, válnak meg elsőként. Én egy nemzetközi migrációs szervezethez kerültem, ahol pénzügyi kérdésekkel foglalkoztam. Egy ideig jól éreztem magam, mert ott is nagyon jó volt a közösség, de egy idő után szűknek bizonyult számomra a tér. Akkor jött a 2002-es választás, majd az a kinyilatkoztatás, hogy a roma integráció fontos sarokpont a kormányzati munkában. Velem együtt nagyon sok roma fiatal került be ekkor a kormányzati rendszerbe: miniszteri biztosok, referensek lettek. Én egy idő után osztályvezetőként dolgoztam a minisztériumban. 2003-ban volt egy nemzetközi konferencia, amelyet a nagy nemzetközi donorok generáltak, s melynek az volt a fő célja, hogy a közép-kelet-európai országok állami szinten nagyobb hangsúlyt

fektessenek a romák helyzetének megváltoztatására. Akkor állt fel az az operatív titkárság, aminek én lettem a vezetője. Négyen dolgoztunk benne. A szociális minisztérium lett ennek a végállomása, mert akkor nagyon komoly átalakítások folytak. Sokszor mondják azt, hogy ez az egész Évtized Program tulajdonképpen csak egy üres kalap vagy egy üres kancsó. Én nem így gondolom. Rengeteg munkám, energiám és hitem van ebben a dologban. Gondolom és tudom is, hogy az, hogy ma már európai roma stratégiáról beszélhetünk, innen, ebből a programból indult. Nekem konkrét emlékeim vannak arról, hogyan próbáltuk az EU-t meggyőzni az elején, hogy a roma ügy olyan kérdés, amit az Unió agendájában meg lehet jeleníteni. Hogy szükség van uniós intézményrendszerekre is. Vannak emberek, akik igazolni tudják, hogy ezeket együtt hajtottuk végre, hogy nagyon sok energiát fektettünk bele. Ha a hiányosságokat is meg kell említeni, akkor a legfőbb mindenképpen az, hogy nem tudtuk megerősíteni a civil közösségeket. Nem tudtunk olyan egymásba kapaszkodó közösségeket felerősíteni, alakítani vagy gerjeszteni – sem alulról, sem felülről – amelyek a kormányzati intézkedésekért a helyi szinten képesek lettek volna lobbizni, az igényeket és elvárásokat meg tudták volna jeleníteni. Ma is hiányzik ez a láncszem.

– *Talán leginkább azért, mert hosszú évek óta alig van lehetősége a civil társadalomnak önmaga tervezhető fenntartására, megerősítésére... A küzdelem első lépése a számukra mindenképpen ez, csak utána jöhetne az érdemi munka.*

– Ezzel maximálisan egyetérték. Addig, amíg egy szervezetnek – és az legyen roma vagy bármilyen más civil szervezet – a létéért kell küzdeni, s azon kell töprengenie, hogy a projektfinanszírozott összegekből, hogyan tudja kisakkozni a villanyszámára, meg az irodabérletre való pénzt, addig ez valóban sziszifuszi munka.

– *Most hol tart a Roma Évtized Program?*

– Most a cseheknél van az elnökség, s már nagyon szoros és igen komoly együttműködésben dolgoznak az Európai Unióval. Mára már megteremtődött az összhang. Azt gondolom, hogy az európai roma stratégiával egyre nagyobb hangsúlyt kaphatnak azok a nemzeti cselekvési programok, amelyeket annak idején még az egyes országok már az Évtized Programra kidolgoztak.

– *Nemcsak a romákhoz kapcsolódik az a munka, amit végzel. Több nem roma civil szervezet létrehozásában is ott voltál kezdeményezőként. Az egyik ilyen, ami láthatóan nagyon fontos neked, az a rákellenes kezdeményezés, amely a lakóhelyi és származási hátrányban élőket célozta meg.*

– Ez az Egyenlő Eséllyel a Rák Ellen, amelyet még a Joint/JDC kezdett el, valóban nagyon fontos összefogást eredményezett. Sokan dolgoztunk, dolgozunk a megvalósulásán, kiterjesztésén. A program

vezetője, Jó Marianna – aki barátom, s a terület elismert szakembere – összehozott egy olyan csapatot, amelyet tényleg az egyszerűséget és a téma fontossága tart egyben. Voltak olyan estéink, hogy miután mindenki elvégezte a munkáját, összejöttünk és pályázatokat bíráltunk. Nem kaptunk érte, és nem is vártunk el semmiféle fizetséget. Egyszerűen jó érzés volt ennek részesévé lenni. Ezzel a programmal állami feladatot láttunk el annak idején. Egészségnapokat szerveztünk. Jártuk a vidéket, s olyan térségekbe vittük a szűrőbuszt, ahonnan egyébként csak nagy nehézségek árán lehet a szűrővizsgálatokra eljutni.

– *Be lehetett vonni a cigány asszonyokat is?*

– Igen. Sokakat sikerült megmentenünk közülük, mert ott fedezték fel, hogy daganat van például a mellükben, vagy valami másféle szűrés során derült ki még időben egy másfajta betegségük. Ez nagyon jó volt. Én persze már csak egyre kevésbé tudtam, tudok bekapcsolódni ebbe a munkába, de nagyon nagyra becsülöm, amit csináltunk, csinálnak...

– *Amikor átvetted a kitüntetést, azt nyilatkoztad több helyen is, hogy ezt a díjat valamennyi hasonló munkát végző nő is megkaphatta volna. Vitatkozni kár ezen, hiszen mégiscsak téged találtak erre legméltóbbnak. Tudtál a felterjesztésről, hogy élted meg az elismerést?*

– Tavaly októberben az amerikai nagykövetség jelölt a díjra, amiről engem is értesítettek. Mivel tudtam, hogy ez egy rendkívül rangos elismerés, nem sok reményt fűztünk ahhoz, hogy bármi is lesz ebből. Aztán kiderült, hogy kiválasztottak. Továbbra is azt tartom, hogy nem csak az én személyem volt itt a lényeg, hanem az ügy, a roma ügy. A roma integráció ügye, ami Magyarországon és Európában különösen időszerű. Amikor kiderült, hogy megkapom a díjat, az egész valamiféle furcsa rohanássá vált, amihez az is hozzátartozik, hogy a díjátadás előtt egy héttel New Yorkban voltam egy ENSZ-konferencián. Csak négy napra jöttem onnan haza. Varga Erikától elhoztam a ruhámat, amiben az Országházban is felesküdtem, és indultam vissza a reptérre, mentem Washingtonba. Végig sem tudtam gondolni, hogy ennek mekkora jelentősége van. Ott kinn is percről percre meg voltak tervezve, be voltak osztva a napok. Mielőtt elmentem, volt egy találkozásom a nagykövet asszonnyal, aki azt mondta nekem, hogy ez a kitüntetés egy nagy kiváltság, ugyanakkor egy nagy felelősség is. Amikor volt egy kis időm végignézni a képeket, s átgondolni a történeteket, akkor erősödött fel bennem annak tudata: a legkevésbé ez az a pont, amikor hátra lehet dőlni, elmondani, hogy megcselekedtem, amit kellett. Még az amerikai diplomácia is elismerte... és ennyi. Most van igazán nemzetközi figyelem rám, koncentráció arra, hogy ki is vagyok, mit is csináltam, s főleg, hogy mit fogok tenni ezután.

– *Most kezdődik?*

– Azt gondolom, igen.

– Egy éve látunk az országgyűlésben. Egyike vagy azoknak, akik igen gyakran hallatják a hangjukat. Mégis el nem tudom képzelni, hogy milyen érzés lehet ott ülni, olyan emberek között is, akik – finoman fogalmazva – nem szeretik a cigányságot, s egyáltalán a kisebbségeket.

– Néha nagyon rossz ez, és iszonyatos feszültséget teremt bennem. Nemrégiben volt például egy igen megrázó élményem. Mindig igyekeztem a tüntetésektől, felvonulásoktól távol maradni, főleg amióta Zombor megszületett. Talán a falusi létemből fakad, hogy tömegben nem tudom jól érezni magam. Vanak helyzetek, amikor azonban az ember nem maradhat távol. Hejőszalontán a gárdavonulás idején én is ott álltam a rendőrkordon másik oldalán. Végignézttem, ahogy ezek az emberek ott masíroztak a cigánysoron és skandáltak, hogy van cigánybűnözés, meg mindenféle ilyen mondatokat. És megdöbbenő volt látnom azt, hogy ott vonultak olyan emberek is, akik közben fogták a gyerekeik kezét. Engem ez annyira kiborított, hogy csak álltam a kordonnál és az egész testem remegett. Csak álltam, és nem hittem el, hogy idáig jutottunk. Tényleg idáig jutottunk, hogy ilyen szintű gyűlölködés van az országban. Az ese-

mények kapcsán napirend előtt felszólaltam a parlamentben. A frakciómmal mi mindig igyekszünk elkerülni azt a retorikát, ami véleményünk szerint nem visz előre, de én most olyan helyzetbe kerültem, hogy mindenképpen ki kellett mondanom azt a szóösszetételt, hogy rasszista és provokatív. Ebből kezdtek el érteni. Vannak helyzetek, amikor egyszerűen mernünk kell kimondani azt, ami valójában van. Nem fordulhatunk kissé félre szemlesütve.

Magyarországon ma nagyon komoly rasszista gyűlöletkeltő kampányt folytat a Jobbik és a Jobbik köré szerveződő félkatonai szervezetek sora. Ezt lehet gyűlöletbeszédnek, gyűlölet-bűncselekménynek, félelemkeltésnek nevezni. Én nem akarok félni! Nem akarok olyan országban élni, ahol nekem félnem kell. És akkor sem akarnék félni, ha nem lennék parlamenti képviselő, hanem csak egyszerű bolti eladó lennék és cigány. Egy valamit azonban tudok. A gyermekemet nem nem akarom, hanem nem fogom egy olyan országban felnevelni, ahol embereket lehet pusztán azért gyűlölni és közös bűnbakká tenni, mert más a bőrük színe.

Orsós Kata

Népszámlálás 2011

2011. október 1-31. között újból népszámlálás lesz Magyarországon. A hír nem rendkívüli, hiszen megszoktuk, hogy e folyamat tíz évenként ismétlődik. A népszámlálási adatoknak köszönhetően tudjuk azt is, hogy Magyarország tizenhárom nemzetisége milyen számban és arányban él.

Mégis, mennyiben különbözik a mostani népszámlálás az előzőektől?

A magyarországi nemzetiségek ugyanúgy magyar állampolgárok, céljuk azonos a többségi – magyar – nemzetiségűek céljaival. Itt dolgoznak, élnek, itt járnak iskolába, színházba, s tehetségükkel, kultúrájukkal, szokásaikkal, szorgalmukkal Magyarország gazdasági, kulturális fellendülését és boldogulását szolgálják. Ezt a tényt sem hazánk polgárai, sem a politika nem vonják kétségbe, hiszen a magyarországi nemzetiségek sokszínűségükkel eddig is hozzájárultak a magyar és az európai kultúra gazdagításához.

A magyar kormány racionálisan gondolkodik, amikor a nemzetiségek támogatásáról van szó. Ennek része –

ami politikai körökben többször hallható – a hazai nemzetiségek létszám-arányos támogatása. Ez nemcsak az országos és települési kisebbségi önkormányzatokat, de a nemzetiségi nevelési-oktatási intézményeket és azok szereplőit is érinteni fogja.

A mostani népszámlálásnak nagy a tétje! Mernünk kell vállalni a származásunkat.

Feltételezem, hogy a különböző nemzetiségi közoktatási intézményekben tanuló diákok szülei – kihasználva a pozitív diszkriminációt – azért íratják gyermeküket nemzetiségi nevelést-oktatást folytató intézménybe, mert vagy tudatukban, vagy tudatalattijukban ott van a nemzetiségi származásuk. Óriási felelősség hárul tehát most a nemzetiségi intézményekben dolgozó pedagógusokra, nemzetiségi intézményekben tanuló diákok szüleire, a nemzetiségi civil szervezetek tagjaira, a nemzetiségek önkormányzataira, sőt a nemzetiségi diákokra is. A településeken, városokban, kerületekben a kisebbségi önkormányzatok képviselői job-

ban ismerik egymást, gyakrabban találkoznak és nyíltabban beszélnek egymással. *Győzzék meg egymást, győzzék meg társaikat és vállalják fel nemzetiségi származásukat!* Ha azt akarjuk, hogy megmaradjanak a nemzetiségek oktatási és nevelési intézményei, önkormányzatai, civil szervezetei, tánccsoportjai, kórusai, zenekarai, színházai, akkor vállalni kell a nemzetiségi származást.

Az Európai Unió tagjai vagyunk, melynek egyik célja a tőke és a humán erőforrás, vagyis a munkaerő szabad áramlása. Ma mindenki abban az uniós tagországban vállal munkát és telepszik le, amely számára a legkedvezőbb. *Ugyanakkor tudjuk, hogy nem az a cél, hogy a magyar állampolgárok elvándoroljanak.*

A kérdező biztosok négy kérdésre várják a válaszunkat a 34-es ponttal kezdődően: a nemzetiségi hovatartozásról, az anyanyelvről és annak használatáról. Ezért arra buzdítunk mindenkit: vállalja fel tudatosan, okosan és bátran nemzetiségi származását!

Kerner Anna